

*До 200-ї річниці
з дня заснування
університету*

МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
учасників Ювілейної XX Міжнародної
науково-практичної конференції
(22–23 лютого 2024 р., м. Харків)**

Харків 2024

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди (Україна),
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна),
Вірменський державний педагогічний університет імені Х. Абовяна (Вірменія),
Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія),
Телавський державний університет імені Якоба Гогобашвілі (Грузія),
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна),
Куявсько-Поморська Вища Школа в Бидгощі (Польща)

До 220-ї річниці з дня заснування університету

МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
учасників Ювілейної XX Міжнародної
науково-практичної конференції
(22–23 лютого 2024 р., м. Харків)

Харків
2024

УДК [37:001]«20»

Рекомендовано редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 3 від 20.03.2024 р.)

Методологія сучасних наукових досліджень : збірник наукових праць учасників Ювілейної XX Міжнародної науково-практичної конференції (22–23 лютого 2024 р., м. Харків) / за заг. ред. К. Юр'євої. — Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2024. — 552 с.

Мови видання: українська, англійська, вірменська, грузинська.

У збірнику представлено результати актуальних наукових досліджень науковців, викладачів, учителів, вихователів, докторантів, здобувачів вищої освіти – учасників Ювілейної XX Міжнародної науково-практичної конференції «Методологія сучасних наукових досліджень» (Харків, 22–23 лютого 2024 р.) з України, Австрії, Бразилії, Вірменії, Грузії, Китайської Народної Республіки, Колумбії Польщі, Словаччини.

Для наукових працівників, викладачів закладів вищої освіти, учителів, вихователів, здобувачів вищої освіти. Може використовуватись у навчальному процесі на всіх рівнях вищої освіти.

Усі статті пройшли рецензування, зберігають авторську редакцію. Всю відповідальність за зміст публікацій несуть автори.

Організаційний комітет конференції:

Юрій БОЙЧУК – голова організаційного комітету, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Світлана БЕРЕЖНА – заступник голови організаційного комітету, доктор філософських наук, професор, проректор з наукової, інноваційної та міжнародної діяльності Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Людмила ГАВРІЛОВА – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і практики початкової освіти Донбаського державного педагогічного університету (Слов'янськ, Україна)

Нунука ГЕЛДІАШВІЛІ – доктор філології, віце-ректор Телавського державного університету імені Якоба Гогешвілі (Телаві, Грузія)

Микола ДАНИЛЮК – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Маріам ІСПРЯН – кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з навчально-наукової роботи Вірменського державного педагогічного університету імені Хачатура Абовяна (Єреван, Вірменія)

Володимир КАРАПЕТАН – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки та методик Вірменського державного педагогічного університету ім. Х. Абовяна (Єреван, Вірменія)

Мака КОЧАУРІ – головний спеціаліст служби інтернаціоналізації та зв'язків з громадськістю Телавського державного університету імені Якоба Гогешвілі (Телаві, Грузія)

Світлана КРИШТОФ – заступник голови організаційного комітету, кандидат педагогічних наук, директор Департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації Міністерства освіти і науки України (Київ, Україна)

Рузанна ПЕТРОСЯН – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету педагогічної психології та соціології Вірменського державного педагогічного університету імені Хачатура Абовяна (Єреван, Вірменія)

Алла СОКОЛОВА – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музичного мистецтва Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Лела ТАВДГІРІДЗЕ – професор, доктор педагогічних наук, професор департаменту педагогіки Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Батумі, Грузія)

Володимир ФОМІН – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету мистецтв Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Заза ЦОТНІАШВІЛІ – професор, директор медіа програм Кавказького міжнародного університету (Тбілісі, Грузія)

Шалеа ЧКАДУА – доктор історичних наук, доцент, ректор Телавського державного університету імені Якоба Гогешвілі (Телаві, Грузія)

Ія ШИУКАШВІЛІ – головний спеціаліст служби інтернаціоналізації та зв'язків з громадськістю Телавського державного університету імені Якоба Гогешвілі (Телаві, Грузія)

Катерина ЮР'ЄВА – заступник голови організаційного комітету, доктор педагогічних наук, професор кафедри музичного мистецтва Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Олександра ЯНКОВИЧ – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри ранньої освіти, спеціальної педагогіки та ресоціалізації Куявсько-Поморської Академії (Бидгощ, Польща); завідувач кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Тернопіль, Україна)

ЗМІСТ

НАУКА, ОСВІТА, КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО В ЧАСИ ВІЙНИ ТА В МОДЕЛЯХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

<i>Tsotniashvili Z.</i> Unveiling the Tactics: A Comprehensive Analysis of Modern Methodologies in Information Warfare Research	9
<i>Микитенко В.</i> Просторова організація господарських систем України у повоєнному періоді на базі природно-ресурсних активів	10
<i>Співак Л., Коробко Л.</i> Методичні засади емпіричного дослідження ментального здоров'я людини дорослого віку в умовах воєнного стану	17
<i>Куценко В., Гаращук О., Анісімов В.</i> Освіта як чинник забезпечення прискореного соціально-економічного розвитку України у повоєнний час	24
<i>Чмир О.</i> Напрями наукових досліджень та практичні кроки з утвердження в Україні відкритої науки	27
<i>Чайковська Г.</i> Роль освіти у забезпеченні сталого розвитку суспільства в умовах війни	31
<i>Ушакова І.</i> Дослідження психологічної адаптації студентів ВПО до умов навчання в закладі вищої освіти	35
<i>Дмитренко Д.</i> Тенденції розвитку освіти в області автоматичних систем управління (АСУ) після завершення війни	39
<i>Миколюк Н.</i> Психологічна підготовка посадових осіб місцевого самоврядування як ключовий аспект ефективного управління в поствоєнному суспільстві	43
<i>Ткаченко М., Пригункова О., Девезенко С.</i> Організація заходів з соціальної підтримки для дітей дошкільного віку в умовах воєнного стану з використанням засобів музичної терапії в Благодійному Фонді «Радію»	48

ШЛЯХИ ІНТЕГРАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ ОСВІТИ

ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ТА СВІТОВОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ	53
<i>Буряченко А., Жибер Т.</i> Особливості наукових досліджень у різних екосистемах вищої освіти.	59
<i>Вітрук О.</i> Шляхи інтеграції національних систем освіти до європейського освітнього простору	60
<i>Кравчина Т.</i> Методологічні підходи до формування педагогічної рефлексії майбутніх фахівців соціономічного профілю	65
<i>Levkin D, Kotko Ya.</i> Assessing the Quality of Higher Education in Higher Education Institutions in the Context of Ukraine's European Integration	69
<i>Носирєва О.</i> Інтеграція національної системи вищої ІТ-освіти на шляху до спільного європейського освітнього простору: досвід Великої Британії	73
<i>Островський О.</i> Сучасні моделі оцінювання цифровізації та перспективи їх застосування в українській практиці	79
<i>Петухова О.</i> Шляхи інтеграції професійної освітньої компоненти до європейського освітнього простору	83
ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	88
<i>Bohdanova N.</i> Problems of humanization and humanitarization of higher education in Ukraine	92
<i>Доброносова Ю.</i> Філософський дискурс перед викликами риторизації: пошук ресурсів та потенціал оновлення	93
<i>Zhornik A., Vasylyk S.</i> Methodology of Scientific Research: The Key to Successful and Effective Development of Knowledge	96
<i>Журавель В., Короленко Р.</i> Особливості наукового дослідження у сучасному світі	101
<i>Ломоносов О.</i> Пізнавальна суперечність: конфлікт між об'єктивністю та суб'єктивністю у науковому дослідженні	106

Ганна ЧАЙКОВСЬКА

доцент, кандидат біологічних наук,
доцент кафедри педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

РОЛЬ ОСВІТИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. Досліджено проблеми та виклики вітчизняного освітнього простору, спричинені російсько-українською війною. Вивчено думки здобувачів вищої освіти щодо ролі освіти у забезпеченні сталого розвитку суспільства в умовах війни.

Ключові слова: освіта для сталого розвитку, російсько-українська війна, здобувачі вищої освіти.

Abstract. The problems and challenges of the national educational space caused by the Russian-Ukrainian war are investigated. The opinions of higher education students on the role of education in ensuring sustainable development of society in times of war are studied.

Key words: education for sustainable development, the Russian-Ukrainian war, students of higher education.

Постановка проблеми та її актуальність. Російсько-українська війна радикально змінила світовий устрій. І хоча курс на сталий розвиток залишається одним із пріоритетних завдань кожної держави, в таких умовах досягнення його глобальних цілей стає ще складнішим.

Усі сфери життєдіяльності українців зазнали негативного впливу війни. Освітня галузь теж не виняток, адже стикається з багатьма викликами, зокрема створення безпечних умов для навчання та праці учасників освітнього процесу; забезпечення доступності освіти (насамперед для здобувачів, які перебувають на тимчасово окупованих територіях, є внутрішньо переміщеними особами або перебувають за кордоном), розвиток міжкультурної компетентності та виховання толерантності, створення інклюзивного освітнього середовища тощо.

Ключовим напрямком і стратегією розвитку вітчизняної освіти в умовах війни є освіта для сталого розвитку (далі ОСР), яка дозволяє ефективно реагувати на виклики та сприяти формуванню нової генерації громадян, здатних працювати над будівництвом стійкого та мирного суспільства. Як зазначають науковці, потужні можливості для реалізації ОСР, мають університети [3, 4], насамперед, педагогічні заклади вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх учителів на засадах сталого розвитку [2].

Метою статті є дослідження ролі освіти у забезпеченні сталого розвитку суспільства в умовах війни (на основі анкетування студентів – майбутніх учителів).

Виклад основного матеріалу. Для реалізації поставленої мети нами проведено анкетування здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Початкова освіта» Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. У дослідженні взяли участь 150 респондентів. За допомогою

програмного забезпечення Google forms проведено анкетування, яке дозволило виявити основні тенденції та зробити певні висновки.

Усі 100 % респондентів стверджують, що війна суттєво вплинула на освітню галузь. Майбутні педагоги зазначають такі основні фактори впливу воєнних дій: руйнування освітньої інфраструктури (знищення будівель, навчального обладнання та ресурсів); втрату доступу до освіти (внутрішнє переміщення, евакуація, еміграція дітей та педагогів); породження негативних психологічних та емоційних станів учасників освітнього процесу (стрес, тривога, травматичний досвід). Серед інших наслідків впливу війни 41% респондентів зазначають відсутність доступу до якісної освіти, перехід на онлайн-навчання тощо.

Здобувачі вищої освіти стурбовані тим, що спричинені російсько-українською війною проблеми є перешкодою у досягненні сталого розвитку суспільства. Разом з тим, майбутні фахівці початкової освіти (83% респондентів) переконані, що подальша інтеграція ОСР в заклади освіти усіх рівнів сприятиме вирішенню проблем, спричинених війною.

Концепція сталого розвитку суспільства ґрунтується на синтезі трьох базових компонентів – екологічного, економічного та соціального. У цих ключових напрямках ми дослідили рівень усвідомлення майбутніми вчителями важливості ОСР у досягненні сталого розвитку суспільства.

На думку 73 % опитаних, ОСР відіграє головну роль у вирішенні екологічних проблем та підтримці сталого розвитку в умовах війни. Як зазначають респонденти, ОСР є інструментом для подолання негативного впливу воєнних дій на природу через формування екологічної культури та екологічної свідомості населення, залучення суспільства до збереження природи, розвиток волонтерських та громадських ініціатив з відновлення та охорони природи. Освіта має підготувати фахівців, здатних працювати в галузі охорони навколишнього середовища та здійснювати сучасні екологодоцільні розробки в інженерній, технічній та інших галузях суспільного життя.

Результати нашого дослідження суголосні з думкою вчених про те, що ОСР має потужні ресурси для вирішення соціальних проблем в умовах війни [1]. Так вважає 89% опитаних респондентів. ОСР, на думку майбутніх учителів, сприяє формуванню громадянської свідомості, розумінню цінностей миру та гідності людини, розвитку соціальної відповідальності та соціальної справедливості.

Здобувачі вищої освіти також визначають напрями вирішення економічних проблем в умовах російсько-української війни засобами ОСР. 54% наших респондентів акцентують увагу на важливості формування економічної грамотності здобувачів освіти, розвитку навичок управління фінансами та ресурсами, формування вміння ефективного використання ресурсів та зменшення його негативного впливу на навколишнє середовище.

На думку майбутніх вчителів, досягнення сталого розвитку суспільства в умовах війни можливе через впровадження гуманітарних програм, спрямованих на психосоціальну підтримку населення, включаючи психологічні консультації та терапію для дітей та дорослих, які пережили воєнні події (77% учасників). Студенти також відзначають необхідність введення до освітніх програм навчальних дисциплін з безпеки життєдіяльності з метою набуття здобувачами освіти знань про засоби захисту та

особистої безпеки в умовах воєнного конфлікту (63% здобувачів), формування вміння мирного вирішення проблем (51%). Респонденти наголошують на необхідності впровадження програм, які сприяють збереженню та розвитку мовної та культурної різноманітності в умовах війни (24%). Майбутні вчителі акцентують увагу на важливості розвитку інформаційних технологій, що забезпечить доступ до освіти через онлайн-формати навіть у зоні конфлікту.

Важливим для нас було з'ясувати, що знають магістранти про освітні ініціативи, спрямовані на забезпечення сталого розвитку в умовах війни. На жаль, лише 24% здобувачів відповіли на це запитання, зазначаючи програми Міжнародного Комітету Червоного Хреста, UNESCO та UNICEF, які спрямовані на підтримку психосоціального благополуччя учасників освітнього процесу, їх адаптацію до складних умов воєнного часу; проєкт «Ініціатива єднання», метою якого є співпраця з міжнародними закладами освіти для забезпечення надання якісної освіти в умовах кризи та війни; ініціатива «Школо, ми разом», спрямована на відновлення освітнього процесу і створення комфортних та безпечних умов для офлайн-навчання; програма «Education in Emergencies», яка передбачає створення навчальних матеріалів для дітей та молоді, які перебувають в умовах воєнного конфлікту.

На питання «Як студенти можуть сприяти реалізації цілей сталого розвитку в умовах війни?» наші респонденти відповіли:

- «організація та участь в освітніх ініціативах, спрямованих на підвищення громадської свідомості щодо сталого розвитку та викликів, пов'язаних із воєнним конфліктом»;

- «участь у громадських організаціях та ініціативах, орієнтованих на підтримку постраждалих від війни та реалізацію проєктів, спрямованих на поліпшення умов у зоні конфлікту»;

- створення та підтримка миротворчих ініціатив, спрямованих на вирішення конфліктів та побудову миру»;

- «участь у дослідженнях щодо економічних, соціальних та екологічних аспектів впливу воєнного конфлікту на суспільство та розробці рекомендацій для вирішення означених проблем»;

- «ініціативи щодо залучення урядових структур до реалізації заходів, спрямованих на стале відновлення та розвиток у зонах воєнного конфлікту».

Позитивним відзначаємо те, що здобувачі вищої освіти мають чітке розуміння особистої ролі у досліджуваному процесі. 57% респондентів вважають, що вони можуть надавати психосоціальну підтримку учням, які пережили стресові ситуації внаслідок війни; 83% впевнені, що їх обов'язком є створення безпечного освітнього середовища для учнів. На думку 42% респондентів, важливо допомагати учням зберігати та підтримувати своє фізичне та емоційне здоров'я, забезпечити можливості для інклюзивного навчання. 50% респондентів зазначають, що в умовах війни важливо розвивати в учнів критичне мислення та вчити аналізувати інформацію, що допоможе їм захиститися від маніпулятивних методик, усвідомити проблеми сталого розвитку та шукати раціональні варіанти вирішення проблем та викликів.

Отже, здобувачі вищої освіти є справжніми агентами позитивних змін у вирішенні проблем, пов'язаних досягненням цілей сталого розвитку в умовах війни. Педагоги можуть

активно впливати на формування свідомого, відповідального покоління, готового приймати виклики сталого розвитку та долучатися до спільних зусиль для побудови майбутнього. Відповідно, посилення ролі ОСР в закладах вищої педагогічної освіти є очевидною.

Список використаних джерел

1. Pereira, P., Zhao, W., Symochko, L., Inacio, M., Bogunovic, I., & Barcelo, D. (2022). Editorial: The Russian-Ukrainian armed conflict impact will push back the sustainable development goals. *Geography and Sustainability*, 3, 277–287. <https://doi.org/10.1016/j.geosus.2022.09.003>
2. Chaikovska, H. (2023). Integration of education for sustainable development in higher education institution: problems and perspectives. *Social Work and Education*, 10(1), 123–133. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.1.11>
3. Leininger-Frézal, C., Sprenger, S., Lázaro-Torres, M.-L. d., Rodríguez Domenech, M. Á., Heidari, N., Pigaki, M., Naudet, C., Lecomte, A., & Gallardo, M. (2023). Global Change Challenge in the Higher Education Curriculum on the Approach of Blended Learning. *European Journal of Geography*, 14(2), 1–14. <https://doi.org/10.48088/ejg.c.lei.14.2.001.014>.
4. Weiss, M., & Barth, M. (2019). Global research landscape of sustainability curricula implementation in higher education. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 20(4), 570–589. <https://doi.org/10.1108/ijshe-10-2018-0190>